

BÖLGESEL DÜZEN ANLAYIŞINDA DEĞİŞİM: HEGEMONİK BÖLGESELÇİLİKTEN YENİ BÖLGESELÇİLİĞE GEÇİŞ*

Doç. Dr. Klevis Kolasi

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-4278-4945

Dr. Öğr. Üyesi Atay Akdevelioğlu

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-9162-0162

Prof. Dr. Çınar Özen

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-2131-0329

Öz

Bölgeselcilik ve küreselleşme, ne ölçüde rakip siyasi proje ve görüşlere işaret eder? Makalenin temel sorunsalı, bu sorudur. Liberal uluslararası düzenin çözülmesiyle ilgili tartışmalardan beslenen mevcut literatür, yeni bölgeselcilik dalgasını küreselleşme karşıtlığı biçiminde değerlendirme eğilimindedir. Bu makale, literatüre hakim olan bu karşıtlığı sorgulayarak onu aşmanın akademik yararları üzerine odaklanmaktadır. Makale, Yeni Bölgeselcilik yaklaşımına dayanarak, yeni bölgeselcilik sürecinin, hem neoliberal küreselleşmenin bir bileşeni, hem de onun doğurduğu sorunlara bir tepki olarak geliştiği varsayımından hareket etmektedir. Küreselleşme, yaygın biçimde, bütünleşme ile özdeşleştirilmektedir. Yeni bölgeselcilik ise tam tersine, küresel bütünleşme karşıtlığı olarak anlaşılmaktadır. Bu yaygın siyah ve beyaz ayrımı kadar net yargıları kabul etmek, aslında çok daha gri olan gerçekliği görmemizi engellemektedir. Dolayısıyla makalede şu sonuca varılmıştır: Yeni bölgeselcilik dalgası ne basitçe küreselleşme karşıtlığı biçiminde, ne de geleneksel bütünleşme olgusunun bir türü olarak anlaşılabilir. Aksine, neoliberal küreselleşmenin yıkıcı toplumsal sonuçları bağlamında ortaya çıkan yeni bölgeselcilik, küreselleşme sürecinin belirli yönlerini yeniden müzakere etmeyi amaçlayan bölgesel siyasi çabalara işaret eder.

Anahtar Sözcükler: Bölgeselcilik, Yeni Bölgeselcilik, Bölgesel Düzenler, Neoliberal Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler Teorileri

Change in the Regional Order Understanding: Transition from Hegemonic Regionalism to New Regionalism

Abstract

To what extent do regionalism and globalization refer to competing political projects and views? Current literature, nourished by the debates about the disintegration of the liberal international order, tends to view the new wave of regionalism as anti-globalisation. This article questions this dominant dichotomy in the literature and focuses on the academic benefits of overcoming it. Drawing on the New Regionalism approach, the article proceeds from the assumption that the new regionalism process develops both as a component of neoliberal globalization and as a reaction to the problems it poses. Globalization is commonly associated with integration. On the contrary, the new regionalism is understood in opposition to global integration. Accepting judgments as clear as this common black and white divide, prevents us from seeing reality, which is actually much complex. Therefore, we conclude that the new wave of regionalism cannot be understood simply as anti-globalisation, or as a variant of the traditional phenomenon of integration. Rather, the new regionalism emerging in the context of the devastating social consequences of neoliberal globalization, points to regional political efforts aimed at renegotiating certain aspects of the globalization process.

Keywords: Regionalism, New Regionalism, Regional Orders, Neoliberal Globalization, Theories of International Relations

* Makale geliş tarihi: 17.03.2023
Makale kabul tarihi: 29.03.2023
Erken görünüm tarihi: 25.05.2023

Bölgesel Düzen Anlayışında Değişim: Hegemonik Bölgeselcilikten Yeni Bölgeselciliğe Geçiş

Giriş

Bölgeselcilik (*regionalism*) 1980'lerden itibaren yeni bir ivme kazanmakla birlikte, günümüzde bölgeselcilikle ilgili tartışmalar, ilk ortaya çıktıkları bağlamdan farklı soru ve sorunlara odaklanan yeni bir boyut kazanmışlardır. 1950'lerde genellikle bütünleşme süreci ile ilişkilendirilen bölgeselcilik kavramı, neoliberal küreselleşmenin hız kazandığı 1980'lerden sonraki ortamda kimi durumlarda küreselleşme karşıtı hareketlerle veya 1930'lardaki korumacı eğilimlerin geri dönüşüyle de ilişkilendirilmiştir. 1990'lar boyunca bölgeselcilikle ilgili tartışmalar, bölgeselleşmenin (*regionalization*) küreselleşmeye ve gelişmiş çok taraflılığa yönelik bir engel mi yoksa bir basamak taşı mı olduğu ekseninde gelişmiştir (Söderbaum, 2003: 5). Bu çerçevede tartışılan “yeni bölgeselcilik dalgası”, bölgeselciliğe şüphe ile yaklaşanlar için, çok-taraflılık ve açık ekonomik sisteme bir tehdit teşkil ederken; ona daha olumlu yaklaşanlar için, bölgeselciliğin bu yeni dalgası daha gelişmiş ve iyi işleyen çok-taraflı bir sistemin temelini oluşturabilecek niteliktedir (Hettne, 1999a: xvi). Günümüzde bölgeselcilik, dünya düzeninin yapıcı bir parçasından ziyade; ya büyük güç siyasetinin geri dönüşü ile ilişkilendirilmekte ya da liberal uluslararası düzenin çöküşünü ifade eden “bölgesel bloklar”la eş değerde görülme eğilimindedir. Hatta bazen bölgeselcilik ve küreselleşme dünyayı anlamada rakip görüşler olarak tartışılmaktadır. Bu görüş, özellikle 2016 yılından sonra, Donald Trump'ın ABD Başkanlığına seçilmesi ve Brexit olayından sonra yeni bir ivme kazanmıştır. Liberal uluslararası düzene “içeriden” bir meydan okuma sunan, Trump'ın zaferi ve Brexit olayı, liberal dünya düzenin sonunu ifade eden bir kırılma noktası olarak yorumlanmıştır. Öte yandan, Acharya'nın belirttiği gibi, “aslında, Trump'ın zaferi, ABD önderliğindeki liberal düzenin krizinin nedeni değil, sonucu olarak görülebilir” (Acharya, 2018a). Bu kapsamda, bölgeselcilik, hem bütünleşme hem de ayrışma ile nitelenen günümüz dünya politikasının aldığı biçimi ve sahip olduğu gerilimleri anlamak ve açıklamak konusunda, son zamanlarda giderek önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bunun yanında, yeni bölgeselciliğin, sadece resmi

devletlerarası bölgesel örgütler ve kurumlarla sınırlı olmamasından kaynaklanan değişimler ve gelişmeler, bölgeselciliğin yeniden kavramsallaştırılması gerekliliğini de beraberinde getirmişlerdir.

Bölgeselcilik zerine çalışmalarıyla ne çıkan Amitav Acharya'nın dikkat çektiği üzere “bölgeselciliğin doğası ve amacı, ister Avrupa'da ister başka yerlerde olsun, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana önemli lde değişmiş ve genişlemiştir” (Acharya, 2018a: 80). Söz konusu değişim ve dönüşümleri kavramsallaştırma konusunda, bölgeselcilik ile yapısal küresel değişimler arasında bir ilişki kuran Yeni Bölgeselcilik (*New Regionalism*) Yaklařımı¹ ne çıkmıştır. Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı, bölgesel düzenleri kavramsallaştırmada İnşacı bir perspektife dayanarak, bölgeleri verili veya doğal bir coğrafı birim ya da resmi örgütler olarak görmek yerine, bölgelerin sosyal olarak inşa edilmiş niteliğini vurgulayarak önceki yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı diğer yaklaşımlardan ayıran bir diğer savı ise bölgeselciliği küreselleşmenin karşıtı veya tersi olarak anlaşılması gerektiği görüşüne itirazıdır. Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde eserler veren aşağı yukarı tüm teorisyenler yukarıda bahsi geçen tek boyutlu ikilemlerin ötesine geçmeye çalışmışlar ve genellikle küreselleşme ve bölgeselleşme arasındaki çok yönlü ilişkiye dikkat çekmektedirler. Sderbaun'a göre küreselleşme ve bölgeselleşme birbiriyle yakından ilişkilidir ve bu nedenle ortaya çıkan dünya düzenini birlikte şekillendiren unsurlar olarak aynı çerçevede anlaşılmalıdır (Söderbaum, 2004: 30). Daha spesifik olarak, bölgeselcilik, siyaset ve pratiklerde olduğu kadar analizde de küreselleşme ile küreselleşme karşıtlığı arasında bir takım orta düzey ilaveler ya da alternatifler oluşturur (Söderbaum, 2003: 1). Yeni Bölgeselcilik yaklaşımının önde gelen savunucularından olan Björn Hettne'nin ifadesiyle ise “yeni bölgeselcilik ve çok kutupluluk, dünya düzeni açısından, aynı madalyonun iki yüzüdür” (Hettne, 2003: 23).

Bu makalenin amacı, Yeni Bölgeselcilik yaklaşımının bölgesel düzenleri kavramsallaştırmakla ilgili varsayımlardan hareketle yeni bölgeselcilik dalgasının bir özümlemesini sunmaktır. Bu kapsamda, bu makale, yeni bölgeselcilik dalgasının küreselleşmeyle nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu incelemektedir. Makalenin ilk kısmında bölgeselciliğin nasıl tanımlandığı ve kavramsallaştırıldığı tartışılacaktır. Ardından bölgeselcilik olgusunun teorileştirilmesindeki sorunlar ve tartışmalar ele alınacaktır. Burada eski ve yeni bölgeselcilik arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak, özellikle Yeni Bölgeselcilik yaklaşımının günümüzdeki bölgeselleşme sürecini ve niteliğini anlamak için sağladığı imknlar irdelenecektir. Makalenin son kısmında ise Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı konusundaki çalışmalarıyla ne çıkan Björn Hettne,

1 Yeni Bölgeselcilik büyük harflerle ifade edildiğinde, 1980'lerden sonra ortaya çıkan yeni bölgeselcilik sürecini kavramsallaştıran teorik çerçeveye işaret etmektedir.

Fredrik Söderbaum ve Amitav Acharya gibi yazarların çalışmalarına dayanarak, küreselleşme ile bölgeselcilik arasındaki karmaşık ilişki incelenecektir.

1. Bölgeselciliği Kavramsallaştırmak: Bölgesel Örgütlerden Sosyal Olarak İnşa Edilmiş Bölgelere

Bölgeselcilik konusunda araştırmacıların hemfikir oldukları hususlardan biri, birden fazla bölgeselcilik olduğudur (Hettne, 1998: 69). Bu nedenle tek bir “bölgeselcilik”ten bahsetmek yerine, “bölgeselcilikler”den bahsetmek daha yararlı olabilir. Hettne’nin belirttiği gibi, “*bölge*’den ne anlaşıldığına dair bir uzlaşma olmamakla birlikte, kavrama bir anlam yükleyebilmek için coğrafyanın ötesine geçilmesi, ancak sınırsal bir boyutun da bulundurulması esastır” (Hettne, 2008: 88). Bölge kavramı, yön anlamına gelen Latince “regio” kelimesinden ve “yönetmek” veya “komuta etmek” anlamına gelen “regere” fiilinden türetilmiştir. Zamanla, bölge kavramı, belli bir sınırı veya sınırlandırılmış bir alanı, genellikle bir eyaleti belirtmek için kullanılmaya başlanmıştır (Söderbaum, 2003: 6).

Bir bölgenin nelerden oluştuğu, sınırlarının nasıl çizilebileceğine ve bölgesel projelerin nasıl faaliyete geçirileceğine dair çok fazla tartışma bulunmaktadır. Bölgeleri tanımlama sorunsalı bölgeselleşme ile ilgili farklı ve çekişen yaklaşımlar tarafından daha da karmaşık hale gelmiştir (Selleslaghs ve Langenhove, 2020: 148). Bölgeler ve bölgeselcilik, gerek serbest ticari bölgeler veya devletlerarasında kurumsallaşmış işbirliği biçiminde gerekse NATO gibi kolektif güvenlik örgütleri biçiminde olsun uluslararası politikanın önemli bir yönünü oluşturur. Bununla birlikte literatürde bölgeler ve bölgeselcilik ile ilgili farklı tanımlar bulunduğu gibi, aynı kavramların farklı süreçleri ve olguları göstermek için kullanıldığını da görmek mümkündür. Söderbaum’un dikkat çektiği üzere, “Bölgeselcilik çalışmalarının temel özelliklerinden biri, bölgeselciliğin farklı bağlamlarda ve zaman aralıklarında farklı insanlar için farklı şeyler ifade etmesidir” (Söderbaum, 2016).

Uİ literatüründe bölgeselcilik, bazen bölgesel bir kimliği ifade etme veya söz konusu kimliğe kurumsal bir biçim kazandırma girişimlerine işaret etmek için başvurulan bir kavramdır (Fawcett, 2005: 27). Uİ’de bölgeler, en genel anlamda, devletlerden oluşan birbirine bağlı coğrafi birimler olarak anlaşılmaktadır. Buradan türeyen bölgeselcilik politikaları ise “bu birimlerin üyeleri tarafından üzerinde anlaşılan ortak politikalar ve anlayışlar”a işaret etmektedir (Fawcett, 2017: 98). Bir başka genel tanıma göre ise bölgeselcilik öncelikle, “en az üç devlet arasında resmi bölgesel kurum ve kuruluşların oluşturulması ve sürdürülmesi için devlet tarafından yönetilen bir süreçtir”

(Börzel ve Risse, 2016: 7). Resmi bölgesel bütünleşme ise, “devletlerin ülkeleri arasındaki etkileşimin önündeki engellerin kaldırılmasının ötesine geçtiği ve bazı ortak kurallara tabi bölgesel bir alan yarattığı süreçleri ifade etmektedir” (Best ve Christiansen, 2016: 402). Bölgeselcilik bu spesifik anlamda resmi kurumların inşasına yol açan bir program ve strateji ile ilişkilendirilmektedir (Hettne ve Söderbaum, 2000: 457). Bu tür süreçler karşılıklı bağımlılık yaratması yanı sıra; “bölge olarak öz farkındalık da dahil olmak üzere ortak çıkarların ve kimliğin derinleştirilmesine yönelik algıları” da oluşturabilir (Best ve Christiansen, 2016: 402).

Fawcett’e göre, bölgeselcilik terimi yukarıdaki tanımlarla ilişkili olsa da “genellikle belirli bir bölgedeki daha az resmi, çoğunlukla yönlendirilmemiş ekonomik ve sosyal etkinliği ifade etmek için kullanılmaktadır”. Zamanla bu tanım, daha fazla gayri resmi veya resmi süreçleri, devlet ve devlet dışı aktörleri dahil edecek biçimde yeniden düzenlenmiştir (Fawcett, 2017: 98). Bu çerçevede bölgesel anaşmalar ekonomik, sosyal, siyasi ve güvenlik çıkarlarının farklı karışımını kapsamaktadır. Söz konusu ortak politikalar ve anlayışlar konusunda artan etkileşim ve işbirliği, bazen güvenlik kaygılarının belirleyici olduğu devlet güdümlü politikalarının bir sonucu iken, diğer bazı durumlarda artan etkileşim piyasa güdümlü politikalarının bir sonucu olabilmektedir (Best ve Christiansen, 2016: 402).

Yeni Bölgeselcilik yaklaşımını benimseyen teorisyenlerin çoğu, bölgeselciliği bölgesel bir projeye ilgili fikirler, kimlikler ve ideolojiler olarak tanımlarken; bölgeselleşme çoğunlukla bölgesel bir alan yaratan bölgesel etkileşim süreci olarak tanımlanmaktadır (Söderbaum, 2003: 7). Yeni Bölgeselcilik yaklaşımının giderek ne çıktığı bölgeselcilik hakkındaki yeni literatür, artık bölgeleri coğrafi yakınlık açısından değil, aynı coğrafyada yaşayan devletler arasında amaçlı sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik etkileşim açısından kavramsallaştırmaktadır (Acharya, 2007: 634). Bu anlamda bölgecilik (*regionness*)² ve bölgelerin önemi, gerçekliğe olduğu kadar; bölgeselci düşüncelerin ve söylemlerin “temsillerine” de bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır (Dirlik, 1992). Bölgeselciliğin amaı, belirli alanlarda ortak hedefler gütmek ve bunları teşvik etmektir. Bu şekilde, bölgeselcilik, “bölgesel farkındalık ya da topluluk (yumuşak bölgeselcilik) duygusunu teşvik etmekten, bölgesel grupları ve ağları güçlendirmeye ve devletlerarası düzenlemeler ve örgütler tarafından resmiyet kazandırılan tüm- ya da alt-bölgesel gruplarına (sert bölgeselcilik) kadar uzanır” (Fawcett, 2004: 433). Dolayısıyla, siyasa ve siyasi proje olarak anaşılan bölgeselcilik, hem devlet seviyesinin üstünde hem de altında faaliyet gösterebilir. Bu nedenle günümüzde, başarılı bir bölgeselci proje, devlet ve devlet dışı aktörler arasında ortaya çıkan bağlantıları öngörmektedir. (Fawcett, 2004: 433).

2 Bölgecilik terimi, belirli bir bölge olma/olabilme durumu anlamında kullanılmıştır.

2. Bölgeselcilik Dalgaları: Eski ve Yeni Bölgeselcilik

Genellikle eski bölgeselcilik ve yeni bölgeselcilik, farklı tarihsel bölgeselcilik dalgalarına (veya nesillerine) atıfta bulunularak ayırt edilir. Bazı teorisyenler, “otarşik bloklar”la ilişkilendirilen 1930’ların korumacı eğilimini, bölgeselliğin ilk ana dalgası olarak adlandırırlar. Diğer bazıları ise ilk bölgeselcilik dalgasının büyük güçler (denge) siyasetinin ve nüfuz alanlarının uluslararası siyasete damgasını vurduğu 19. yüzyıla kadar götürülebileceğini savunurlar. İşbirliğin iki rakip blok etrafında dönme eğilimini gösterdiği ve dolayısıyla bölgeselciliği frenleyen bir etki yarattığı kabul edilen Soğuk Savaş (Fawcett, 2017: 98), aynı zamanda bölgeselciliğin kavramsallaştırılmaya ve açıklanmaya başlandığı dönem olma özelliğine de sahiptir. Avrupa bölgeselciliği, Avrupa kıtasını yok olmanın eşiğine getiren iki dünya savaşının küllerinden ortaya çıktı. Birinci nesil bölgesel bütünleşme çalışmaları, David Mitraný’nin *İşleyen Bir Barış Sistemi* eserinde görüldüğü gibi, ulus-devleti büyük güçler dengesine indirgenmeyen kalıcı bir barışın tesis edilmesi konusunda çözüm değil, sorun olarak görme eğilimindeydiler. Jean Monnet ve Friedrich Schuman gibi Avrupalı bölgeselciler, ulus-devleti ve onun mutlak egemenlik arzusunu ehlileştirerek başka bir Avrupa çatışmasını önlemek gibi normatif bir istekle hareket ettiler (Acharya, 2018a: 95). Bunu gerçekleştirecek temel mekanizma ise topraksal egemenlik ve toplumsal ihtiyaçlar arasındaki “Westphalia” bağın, belirli alanlar için kurumlar ve toplumsal işlevler temelinde yeniden kurulmasıydı. 1950’lerde başlayan ve yeni bir siyasi yapıya doğru evrilen Avrupa Topluluğu’nun bütünleşme sürecinin sistematik bir biçimde incelenmeye başlanması, bölgeselcilik çalışmalarının kurumsallaşmasının de önünü açtı. Hurrell’in belirttiği gibi bölgeselciliğin teorik analizi, Avrupa Topluluğu’nun kuruluşunu ve gelişmesini açıklamaya çalışan teorilerle birlikte gelişim göstermiştir (Hurrell, 1995b: 45).

Bu dönemde bölgeselcilik kavramı daha çok belli bir bölgedeki ekonomik ve toplumsal etkileşim sonucunda ortaya çıkan bütünleşme olgusunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Haas, 1958). Diğer bir deyişle bölgeselcilik kavramı, bölgesel bütünleşmeye³ varan bölgesel düzeydeki ticaretten güvenliğe kadar uzanan bir yelpazede artan işbirliğine ve karşılıklı bağımlılığa işaret etmektedir (Best ve Christiansen, 2016: 402) (Nye, 1968). Bu çerçevede bölgesel kurumların ve rejimlerin (devletlerin beklentilerini şekillendiren ve kolektif eylemi kolaylaştıran kuralların) yaratılması, dünya siyasetinde bölgeselciliğin önemli bir

3 Haas’a göre bütünleşme, kurumlar ve uygulamaların, topluluk arasında barışçıl değişim için güvenilir beklentiler sağlayacak kadar güçlü ve yaygın bir hale gelmesini gösterir. Bütünleşme aşamasına ulaşan bir topluluk ise bir “güvenlik topluluğu” (*security-community*) meydana getirmektedir (Haas, 1958: 442).

parçası olarak nitelendirilmiş ve incelenmiştir (Hurrell, 1995a; Nye, 1971). Neofonksiyonalizm gibi teoriler, bölgesel ekonomik bütünleşmenin barış ve refahın seviyesinin artmasını getireceğini ne sürmüşlerdir. Bu açıdan Avrupa Birliği (AB) bölgeselciliğin en donanımlı ve gelişmiş paradigmatik modelini temsil eder durumuna gelmiştir. Öte yandan AT bütünleşmesi ile ilişkilendirilen bölgeselcilik tanımı ve kapsam alanı, Soğuk Savaş dönemdeki bölgeselcilik ile ilgili tüm dinamikleri temsil etmemektedir.

Neofonksiyonalizm teorisinin işaret ettiği bölgesel bütünleşme Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun tecrübesini temel almıştır. Bu nedenle, o zamanki nc Dünya veya sömürgecilik sonrası dünyanın bölgeselcilik dinamiklerinin kavranması, ana akım yaklaşımların ilgi ve açıklama çerçevesinin epeyce dışında kaldığını söyleyebiliriz. Acharya'ya (2018b) göre, bu dönemdeki bölgeselcilikle ilgili ana akım teorilerin sınırlılıkları, bölgeselleşme dinamiklerinin arkasındaki farklı motivasyon kaynakları ile ilgilidir.

Soğuk Savaş döneminde, nc Dünya bölgeselci hareketlerinin ortak özelliği, anti-emperyalist ve hegemonya karşıtı olmalarıdır. Bu hareketler sadece ulusal bağımsızlık hareketleriyle değil, aynı zamanda büyük güçlerin zayıflar üzerindeki kolektif hegemonyasını reddetmeleriyle de ilişkilendirilmişlerdir (Acharya, 2018b: 156). Bu yönleriyle söz konusu bölgeselcilik, 1945 sonrasında sömürgecilik tasfiyesi bağlamında, sömürgeciliğe ve iki süper gücün hegemonyasına karşı siyasi bir alternatif olarak yükselen nc Dnyacılık ile örtüşmektedir (Pasha, 2013: 148), Söz konusu bölgesel gelişmeler, ulusal bağımsızlığı (emperyalizme karşı savaşı) toplumsal dnşim ile ilişkilendirdikleri lde, “azgelişmişliğin” (*underdevelopment*) baskın açıklamalarına ve modernleşme teorisine ilgili liberal politik projeye de meydan okumuştur (Weber ve Winanti, 2016: 393).

1948 yılında bölgeselcilik konusunda nc kitaplardan birini (*Regionalism and Security*) yayımlayan ve Hintli bir diplomat-akademisyen olan K. M. Panikkar o zamanki hâkim bölgeselcilik kavrayışına karşı çıkıyordu. Panikkar'a göre, Walter Lippmann ve Winston Churchill⁴ gibi realist düşünür ve devlet adamları tarafından öne sürülen bölgesel düzenlemeler, aslında mevcut veya gelecekteki büyük güçlerin jeostratejik nüfuz alanları anlamına gelmektedir (aktaran Acharya, 2018b: 157). Örneğin Walter Lippmann'a göre dört bölgesel sistem vardır: ABD ve Sovyetler Birliği tarafından yönetilen bir Atlantik sistemi; bir Rus sistemi, bir in sistemi ve sonunda bir Hint sistemi. Bu bölgesel sistemlerde “büyük bir gücün üstünlüğü tamınacaktı; her kk gücün, bölgesinde bulunduğu büyük gücün korunmasını kabul etmek ve herhangi bir

4 Churchill, nerilen dünya rgtnn (BM) bir parçası olarak bir dizi bölgesel sistemi öngörüyordu. Bunları Avrupa, Kk Asya, İskandinavya, Danubia, Balkanlar ve Uzak Doğu olarak tanımlamıştı (1950: 711-712).

bölge dışı güçle ittifak kurma hakkında vazgeçmesi gerekmektedir” (aktaran Bull, 1977: 222-223).

Panikkar’a göre bu bölgesel örgütlenmeler, “belirli bir coğrafi bölgede bir Büyük Gücün üstünlüğünün tesisini üstlenmişlerdir” (aktaran Acharya, 2018b: 157). Panikkar, bölgeselciliği, büyük güçlerin zayıf komşuları üzerindeki etkilerini genişletme ayrıcalığı olarak görmek yerine, bölgeselciliğin Batılı olmayan toplumların karşılaştığı en acil zorlukları çözmenin bir yolu olarak görmeyi gereğini vurgulamıştır (aktaran Acharya, 2018b: 158). Bu anlamda, bölgeselcilik, tüm bölgeler için – özellikle daha sonra “Üçüncü Dünya” olarak tanımlanacak bölgelerin – sosyal, ekonomik ve politik ihtiyaçlarını ve zorluklarını ele almak ve çözmek için bir araç olarak görülmüştür (Acharya, 2018b: 158).

Acharya, dünya düzeninin, her biri kendi yerel büyük güçleri altında bir dizi bölgesel grup tarafından yönetilmesi gerektiği fikrini “hegemonik bölgeselcilik” olarak tanımlamaktadır (2018b: 158). Acharya, ayrıca, “Batılı olmayan bölgeselci fikirler ve kurumsal biçimlerin, genellikle Avrupa bölgeselciliğinin habercisi olarak görülen Avrupa Uyumu’ndan daha ilerici ve özgürleştirici” olduklarına dikkat çekmektedir. Buna göre, Avrupa Uyumu parlamenter demokrasiye, devrimci ve ulusal hareketlere karşı olan esasen muhafazakâr ve karşı devrimci bir bölgeselcilik biçimi iken; Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki bölgesel ideolojiler sömürgecilik karşıtlığı bağlamında ulusal bağımsızlığı elde etme, egemenliği koruma, toplumsal dönüşümü gerçekleştirme ve büyük güçlerin egemenliğine meydan okumaya yönelik olmuşlardır (Acharya, 2018b: 156). İronik bir biçimde ve 1980’lerden sonra yükselişe geçecek olan Postkolonyal yaklaşımların iddia⁵ etiklerinin aksine, 20. yüzyılın başından 1970’lere kadarki dönemde öne çıkan Batılı olmayan bölgeselci hareketler ulusal bağımsızlık mücadelelerini toplumsal devrimle ilişkilendirdikleri ölçüde (bilime ve akla dayanarak tüm toplumların özürleşebileceğini öngören) Avrupa Aydınlanmasının esas mirasçıları durumunda olmuşlardır.

3. Yeni Bölgeselciliğin Dinamikleri ve Özellikleri

“Eski bölgecilik” hakkındaki önceki teoriler, bölgeselciliği devlet tarafından yönetilen bir olgu olarak ele almışlardır. Bu tutum, makro bölgenin tanımını bir grup komşu devlet arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak

5 Postkolonyal yaklaşımlar, 19. yüzyıl sonu “Avrupalı” gerici tezleri anımsatırçasına; “Avrupa”nın kendine özgü tarihsel tikeliğinden türetilen teoriler ve kategorilerin Batı dışı dünyanın anlaşılması için kullanılamayacağını iddia ederler. Postkolonyal yaklaşımların eleştirel bir analizi için bakınız: Chibber (2016).

basitleştirmiştir (Hettne, 2003: 23). nceki bölgeselcilik (eski bölgeselcilik) genellikle içsel bir süreç olarak kavranmaktaydı. Baskın yaklaşım, esasen ekonomik bütünleşmeden siyasi birliğe yayılmayı ngren Neofonksiyonalizm teorisiydi. Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı ise güvenlik, sosyal ve kültürel konuları da içerecek şekilde, yayılma etkisinin (*spill-over*) dinamiklerinin ötesine geçmektedir. Bölgeselciliğin artması, bölgesel aktörler tarafından zorunlu olarak tasarlanmamıştır. Ancak bölgesel bir tutarlılık ve kimlik (yerellik ötesi bir “birlik”) kurma siyasi isteği, yeni bölgeselcilik anlayışında kilit önemde görülmektedir (Hettne, 2003: 28).

Eski bölgeselcilik genellikle hedefler ve içerik açısından spesifikdir ve tercihli ticaret düzenlemelerine ve güvenlik ittifaklarına odaklanmaktadır.⁶ Yeni bölgeselcilik ise sayı ve kapsam bakımından önemli lde çeşitlilik göstermektedir. Avrupa-merkezci ve dar olan eski bölgeselciliğe kıyasla, yeni bölgeselcilik hem küresel hem de oğulcudur (Söderbaum, 2003: 4). Günümüzdeki bölgeselcilik daha az devlet merkezli olmasıyla ve sürekli genişleyen aktörleri ve konuları kapsamasıyla dikkat çekmektedir.⁷ Bir başka fark, eski bölgeselciliğin, hegemonik aktörlerin (veya “dışarıdan” ve

6 Tercihli ticaret düzenlemeleri üzerine inşa edilmiş olan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR), Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON) ve güvenlik ittifakı olarak inşa edilen Kuzey Atlantik Antlaşması rgt (NATO), Merkezi Antlaşma rgt (CENTO), Güneydoğu Asya Antlaşması rgt (SEATO), Varşova Antlaşması rgt (Varşova Paktı) eski bölgeselciliğin en bilinen örnekleridir ve bilinirlikleri lsnde açıklanmaya ihtiyaçları yoktur.

7 yeleri sadece devletler olan Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (Southern African Development Community - SADC) gibi rgtlerle birlikte; kurumsal yapısı gevşek olan Bombalara Karşı Sofralar (Food Not Bombs - FNB) gibi hkmetlerdışı bir küresel grup da yeni bölgeselci yakalaşıma sahip rgtlenmelere örnek verilebilir. Afrika'nın güneyindeki 16 devletin ye olduğu SADC 1992 yılında kurulmuştur. Merkezi Botswana'da olan örgütün temel amacı; sürdürülebilir ekonomik kalkınma, fakirlikle mücadele, soyal adaleti sağlama, barış ve güvenlik ortamı inşa etme ve benzeri konularında ye lkeler arasında işbirliğini sağlamaktır. Afrika Birliği ile uyumlu gündem belirlemeye alışan SADC, bölgedeki benzer rgtlerle birlikte (COMESA ve EAC) bir st çatı altında (Tripartite Cooperation) ortak faaliyet göstermektedir (SADC, 2023).

ABD'nin Boston kentinde nükleer silahlanmaya karşı 1980 yılında yapılan bir protesto gösterisi sırasında spontane biçimde kurulan FNB, silahlanma ile gıda sorununu ilişkilendirerek zamanla dönüşmüş ve vegan beslenmeyi savunan, savunma sanayisine karşı, 60'tan fazla ülkede faaliyet gösteren küresel bir yapı halini almıştır. En bilinen faaliyeti, muhtelif protestolar sırasında, protestoculara ücretsiz vegan yiyecek sağlayan standlar açmalarıdır (FNB, 2023).

“yukarıdan”) yaratılan “hegemonik bölgeselciliğin” baskın rolünü kabul ederken; yeni bölgeselcilik, bölgeselciliğin (“içeriden” ve “aşağıdan”) oluşturulan “özerk” doğasını öne çıkarır. Dahası, yeni bölgeselcilik anlayışında bölgesel kurumların oluşturulması ve sürdürülmesi tek bir gücün hâkimiyetine bağlı değildir. Bunun yerine, bölgesel düzene ilişkin fikir ve yaklaşımların kaynakları ve failliği aktörler arasında dağılır ve paylaşılr (Acharya, 2018b: 81).

Bölgeselcilik bazen (küreselleşmeyle ilişkilendirilen) evrenselciliğin antitezi olarak görülür, ancak ikisi birbirini tamamlayan nitelikte olabilir. Örneğin, Avrupa Birliği (AB) ve Afrika Birliği (AU) gibi örgütler aslında barışı koruma, insani yardım operasyonları ve çatışmaların yönetiminde Birleşmiş Milletler’in (BM) rolünü tamamlamaktadırlar (Acharya, 2017: 80). Bölgeler ve bölgeselcilik dünya politikasında önemli eğilimler olmakla birlikte, “bölgesel dünyalar”, Acharya’nın ifadesiyle “temel olarak küresel düzenin çok yönlü, birbiriyle kesişen temellerini ve itici güçlerini yakalamak için bir metafordur” (Acharya, 2018a: 82).

Alandaki araştırmacıların çoğu, eski bölgeciliğin eski iki kutuplu Soğuk Savaş bağlamı ile yeni bölgeselciliğin geliştiği Soğuk Savaş sonrası mevcut bağlam arasındaki temel farkı vurgulamaktadır. Söz konusu yeni bağlamı tanımlama ve onun bölgeselciliğe etkileri konusunda birçok farklı yorum bulunmakla birlikte, yeni bölgeselciliğin “içe dönük” olmaktan ziyade, “dışa dönük” bir süreç olduğuna dair oldukça güçlü bir fikir birliği vardır (Söderbaum, 2003: 5).

Yeni Bölgeselcilik yaklaşımına “yeni” denmesinin temel nedeni, 1950-1970 arası döneminde Batı Avrupa’da meydana gelen bütünleşme olgusunu değil, 1980’lerin sonundan itibaren şekillenmeye başlayan dünya siyasetinde bölgeselleşme dinamiklerini inceleme odağında oturtmasıdır. Diğer bir deyişle Soğuk Savaşın iki kutuplu yapısı gibi belli bir tarihsel bağlamda meydana gelen “eski” bölgeselcilikten farklı olarak, “yeni” bölgeselcilik Soğuk Savaş dönemi uluslararası politika yapısının sona erdiği ve dünya politikasının dönüştüğü yeni bir yapısal bağlamda ortaya çıkmıştır. Bu anlamda yeni bölgeselcilik, küresel sistemin 1980’lerden itibaren geçirdiği yapısal dönüşümlerinden kaynaklanır.

Bu yapısal dönüşümlerin öne çıkanları şöyle sıralamak mümkündür: İki kutuplu Soğuk Savaş yapısının ve ittifak sistemlerinin çok kutuplu bir yapıya doğru değişmeye başlaması; ABD hegemonyasının göreceli düşüşü (bölgeselcilik ve çok kutupluluk aslında aynı madalyonun iki yüzüdür); küresel ekonomi politiğin farklı kapitalizm biçimlerine dayalı olan üç büyük ticari bloka (2020’ye kadar NAFTA, MERCOSUR, AB, Asya-Pasifik) yeniden yapılandırılması; Westfalyan ulus-devlet sisteminin ve bununla bağlantılı olarak egemenlik kavramının dönüşümü; üretimin, finansın, ticaretin ve teknolojinin

küreselleşmesi; “nc Dnyacılığın” sona ermesi ve gelişmekte olan ülkelerin neoliberal küreselleşmeye eklenmeleri (Hettne ve Söderbaum, 1998: 2).

Yapısal değişimler, yeni bölgeselciliğin eski blgeselcilikten farklılaşmasının kaynaklarını meydana getirmişlerdir. Bu bağlam karşısında Hettne’ye göre, eski ve yeni bölgeselcilik arasındaki temel farkları şu şekilde özetlemek mümkündür: Eski bölgeselcilik Soğuk Savaş’ın iki kutupluluğu bağlamında gelişim gösterirken; yeni bölgeselcilik küreselleşme bağlamında ve çok kutuplu bir dünya düzeni içinde şekillenmektedir. Eski bölgeselcilik “yukarıdan” yaratılırken, yeni bölgeselcilik ortaya çıkan bölgelerin içinden gelen, göreceli olarak daha gönüllü bir süreç olmuştur. Yeni blgeselcilikte, kurucu devletler ve diğer aktörler, yeni küresel zorluklarla başa çıkmak için işbirliği yapma zorunluluğu anlamında bir “birleşme dürtüsü”, ya da egemenliğin bir araya getirilmesi zorunluluğunu yaşamışlardır. Ekonomik açıdan, eski bölgeselcilik ie dönük ve korumacı bir nitelik sergilerken, yeni bölgeselcilik genellikle “açık” olarak tanımlanmış ve dolayısıyla karşılıklı bağımlı bir dünya ekonomisi ile uyumludur. Eski bölgeselcilik, ekonomik veya güvenlik alandaki bir grup komşu ulus-devlet arasındaki ilişkilerle ilgiliyken; yeni bölgeselcilik, çeşitli devlet dış aktörlerin küresel sistemin çeşitli seviyelerinde faaliyet gösterdiği küresel bir yapısal dönüşümün veya küreselleşmenin bir parçasını oluşturdu (Hettne, 2003: 23-24).

Yukarıda bahsedilen değişimleri kavramsallaştırmak isteyen yeni bölgeselcilik ile ilgili literatür, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra Batı Avrupa’da ortaya çıkan “eski bölgeselciliğin” devlet merkezciлиđini eleştirmektedir. Bölgelerin sosyal inşasını, pazarların ve sivil toplum aktörlerinin rolünü ve sermaye, ticaret akışlarının önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı, bölgeselciliğin aldığı yeni biçimleri, sadece devlet-merkezli bir bakış açısıyla değerlendirmez. Yine de bölgeselciliği, çoğu ampirik çalışmada bölgesel, bölgelerarası ve bölgeler ötesi düzeylerde devletlerarası kurumlar inşası olarak incelenmektedir (Börzel, 2016).

Yukarıda bahsi geçen süreçler sonucunda ortaya çıkacak bölgesel ve bölgeler-arası düzen, Hettne’nin ifadesiyle, “yapısal olarak Westfalya’dan farklı ve tek-tarafılığa (*unilateralism*) alternatif bir düzen olacaktır. Buna ‘bölgesel oktarafılığ’ denebilir; kendi bölgesel krizlerini idare edebilen, orta derecede ie dönük ve kısmen kendi kendine yetebilen küresel bölgeler arasında kurumsallaşmış yapıcı ilişkilere dayalı bir dünya düzeni” (Hettne, 2008: 106). Dahası, birçok “Yeni Bölgeselcilik teorileri, bölgeselcilik ve *bölge dışı ortamı*, özellikle küreselleşme arasındaki yakın ilişkiyi vurgulamaları bakımından belki de yeni kabul edilebilir” (Söderbaum, 2003: 4). Bu özelliği sayesinde, Yeni Bölgeselcilik, bölgeleri dış dünyadan yalıtılmış gibi ele alan ve genellikle küresel ortamı göz ardı etme eğilimi gösteren Neofonksiyonalizm gibi eski bölgeselcilik teorileriyle bir kopuş oluşturur.

Yeni Bölgeselcilik yaklaşımını⁸ benimseyen yazarlar, yukarıda bahsedilen yeni bölgeselciliğin dinamiklerini kavramsallaştırmak için, UI'de 1980'lerden itibaren ana akım teorilere meydan okuyan post-pozitivist teoriler ve yaklaşımlardan yararlanmışlardır. Bu çerçevede, Yeni Bölgeselcilik, özellikle İnşacı yaklaşımların; çıkarların, fikirlerin ve kimliklerin oluşma biçimine ilişkin öne sürdükleri argümanlarına dayanmaktadır. Bu çerçevede öne çıkan en önemli argüman çıkarların, düşüncelerin ve kimliklerin verili olarak alınmaması gerektiğidir (Söderbaum, 2003: 11). Bu açıdan bölgeler ve bölgesel düzenler verili ve sabit olarak kabul edilemez. Diğer bir deyişle, Yeni Bölgeselcilik bölgelerin “doğal”, nesnel, veya basitçe maddi nesnel olmadıklarını belirtmektedir. Hettne'ye göre bölgeler süreçlerdir; onlar yapım (ya da parçalanma) aşamındadır; sınırları değişkendir. İnşacı bir yaklaşımda bölgeler aktörler arasında paylaşılan öznelarası anlamlar veya söylemsel pratiklerle hayat bulurlar (Hettne, 2003: 27). Hettne'ye göre bölgeler genelde uluslararası sistemin içinde yer alan ve kendine özgü dinamiklere sahip “ulusötesi” alt-siyasi formasyonlara işaret eder. Bu çerçevede bölgeler, coğrafi bir alan veya bölgesel bir örgütten ziyade, genelde ortak bir siyasi ve ekonomik projeyi paylaşan ve belli bir dereceye kadar ortak bir kimliğe sahip ve karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine giren ülkelerin meydana getirdikleri bir siyasi formasyonu ifade eder. Kısaca bir bölge “az çok açıkça paylaşılan bir siyasi projeye sahip olan bir ülkeler grubu” olarak tanımlanabilir (Hettne, 1999b: 1). Bu özellikleri nedeniyle, “doğal bölgeler”den ziyade, “sosyal olarak inşa edilmiş” bölgelerden bahsetmek gerekmektedir (Hettne, 2005: 544). Bölgeler her zaman gelişmekte ve değişmektedir. Bir bölge bir süreç ve sosyal inşa olarak anlaşılmalıdır. Bir bölge, ulus gibi, “hayal edilmiş bir topluluk”tur (Hettne, 2003: 28). Bu anlamda bölgeler basitçe durağan bir niteliğe sahip fiziksel sabitler değil, daha ziyade “değişen insanların pratiklerini yansıtır” (Katzenstein, 2005: 12).

Yeni Bölgeselcilik yaklaşımın bölgelerin sosyal inşasını vurgulamaları bölgesel dönüşümlerin olanaklılığını da ortaya koymaktadır. Katzenstein'e göre, “tarihsel belleğin, kültürel akışların ve elitlerin siyasi eylemlerinin ürünü olan ulusal ve bölgesel kimlikler, sabit değil; yorumlamaya ve değişime tabidir” (Katzenstein, 2005: 76, 81). Kısaca, bölgesel kimlikler toplumsal süreçlerden ortaya çıkmaktadır. Adler ve Crawford'un belirttiği gibi “kimlik her zaman maddi kaynaklar da dahil olmak üzere diğer sosyal süreçler ve değişkenlerle ilişki içinde çalışır ve onlarla etkileşime girer” (Adler ve Crawford, 2002: 3-4). Bu nedenle, bölgelerin sadece insanların veya devletlerin ortak hayal gücünün bir ürünü olabileceği görüşü yetersizdir. Bölgelerin sosyal inşasının mümkün

8 Yeni Bölgeselcilik ile ilgili kavramsal çerçevenin “teori” terimi ile ifade edilmek yerine “yaklaşım” terimiyle ifade edilmesi, birkaç post-pozitivist teoriden eklektik bir biçimde yararlanılmasını göstermektedir (Söderbaum, 2003: 9-10).

olabilmesi için maddi belirleyenler ile birleştirilmelidir (Acharya, 2007:635). Bölgelerin sosyal inşası üzerindeki vurgunun önemli bir diğer sonucu, sabit bir kimliğe sahip olduğu sanılan bölgelerin kaçınılmaz olarak kültürel (etnik ve dinsel) atışmalara götüreceği (medeniyetler atışması tezindeki gibi) anlayışının geçersizliğini ortaya koymasıdır (Fearon ve Laitin, 2000).

Acharya'nın ifadesiyle, “bölgesel dünya perspektifinden bakıldığında, bölgeler sabit coğrafı veya kültürel varlıklar değil, sosyal ve siyasi kimliklerin dinamik yapılandırılmalarıdır” (Acharya, 2018b: 80). Diğer bir deyişle, bölgeler, belli bir bölge ile ilgili siyasi aktörlerin ortaklaşa paylaştıkları fikirler, anlamlar ve bu doğrultuda giriştikleri maksatlı eylemler (pratikler) açısından tanımlanmaktadır. Acharya'ya göre, bölgeselcilik kavramı genelde “ortak zorluklarla başa çıkmak, ortak hedefleri gerçekleştirmek ve ortak kimliği ifade etmek ve ilerletmek için yeni hükümetlerarası örgütler ve ulusötesi sivil toplum ağları da dahil olmak üzere, ortak bir platform oluşturma konusunda kasıtlı davranmayı ima eder” (Acharya, 2010: 1005). Bu erevede, Acharya, bölgesel bir dünyanın; 19. yüzyılın dar ve modası geçmiş bölgeselcilik anlayışından farklı olarak, “bölgeselciliğin ve bölgesel düzenlerin daha geniş, kapsayıcı, açık ve etkileşimli bir dinamiği”ne işaret ettiğini belirtir (Acharya, 2018b: 80). Bu anlamda, bölgeler ne tamamen kendi kendine yeten tecrit edilmiş varlıklardır ne de tamamıyla küresel dinamiklerin uzantısından ibarettirler. Bölgesel düzenlerin incelenmesi, “sadece bölgelerin ekonomik, politik ve kültürel alanlarını nasıl kendilerinin organize ettikleri değil, aynı zamanda birbirleriyle nasıl ilişki kurdukları ve küresel düzeni nasıl şekillendirdikleri ile de ilgilidir” (Acharya, 2014: 647).

Bölgeler sahip oldukları göreceli ekonomik dinamizm derecesi, göreceli siyasi istikrar ve ortaklaşa paylaştıkları belli değerler ve normlar etrafında kümelenme kabiliyeti açısından diğerlerinden farklılaşırlar (Hettne, 2005: 544). Bölgeselcilik bu çerçevede uluslararası düzeni bölgeler açısından düzenleme yönünde bir eğilimi ve bu yönde geliştirilen siyasi projeleri ifade eder. Bu doğrultuda, coğrafı alanın siyasallaşmasında önemli bir anı temsil eden bölgesel etmenleri aktif olarak yaratma ve kurumsallaştırma girişimleri (Beeson, 2006: 541), yeni nesil bölgeselciliğin önemli bir boyutunu meydana getirmektedir. Bu şekilde bölgeselleşme bölgesel siyasi formasyonların oluşturulması ile ilgili karmaşık süreçleri göstermektedir. Diğer bir deyişle, bölgeselcilik, belirli bir bölgedeki devletlerin ve devlet dışı aktörlerin işbirliği yapmak ve stratejileri koordine etmek için başvurdukları bir politika anlamına gelmektedir (Fawcett, 2004: 433).

Bu nedenledir ki yukarıdaki özelliklere sahip bölgesel düzenlerin kurulmasında belli normlar ve kuralların geliştirilmesi esastır. Acharya “norm yerindeliği” (*norm subsidiarity*) olarak tanımladığı yerel bazda norm ve kurallar geliştirme girişimini, yerel aktörlerin daha güçlü merkezi aktörlerin hkimiyeti,

ihmal, ihlali veya suiistimali karşısında kendi egemenliklerini koruyacak şekilde kuralların oluşturulması süreci olarak tanımlamaktadır (Acharya, 2011: 96-97). Normların yerindeliği ilkesiyle amaçlanan şey, yönetimi mümkün olduğunca, uygulanan kurallar ve kararlardan doğrudan etkilenen gruplar veya devletler seviyesine yerleştirmektir. Buradan hareketle bölgesel düzenlerin oluşturulmasında, sadece uluslararası sistemden gelen sistemik baskılar değil, onlar kadar bu baskılara karşı gelişen yerel/bölgesel tepkilerin de önemli olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, belli bölgelerin sistemik baskılara nasıl direnç gösterdiği ve büyük güçleri nasıl sosyalleştirdiği meselesi, hegemon gücün bölgeleri oluşturma ve yönetme kadar önemlidir. Özetle bölgesel düzenlerin oluşturulmasında bölge içinden siyasi projeler olarak gelişen tepkiler temel bir öneme sahiptir.

Acharya ve Hettne, daha zayıf devletlerin savundukları bölgeselciliklerin, normların kurulması aracılığıyla büyük güçlerin hâkimiyetine meydan okumaya veya onları sosyalleştirmeye çalışıklarına dikkat çekerler (Acharya, 1992; Hettne, 2003). Bu açıdan bölgesel düzenler, hegemonik gücün yapısal etkisi kadar, bölgesel güçlerin hegemonyaya karşı verdikleri tepkiler bağlamında da inşa edilir. Öte yandan, bölgeselcilik, aktörler tarafından yaratılan siyasi bir proje olduğundan, tıpkı bir ulus-devlet projesi gibi, başarısız da olabilir. Bu perspektiften, bölgelilik konusunda meydana gelen bir düşüş, bölgenin kendisinin çözülmesi sürecini tetikleyebilir. Bununla beraber, bu gelişmenin bölgenin mutlaka kapalı bir bloka dönüşeceği anlamına gelmez. Küreselleşme böyle bir küresel ekonomi dışı kalma durumu çok uzun süredir pek mümkün kılmamaktadır. Bölgesel otarşi artık bir seçenek olarak gözükmemektedir. Hatta, küreselleşme burada bölgeselci bir yanıtı kışkırtan büyük dışsal bir zorluk olarak görülmektedir (Hettne, 2003: 29).

Özetlemek gerekirse, eski bölgeselcilik Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğindeki hegemonik liberal uluslararası düzen çerçevesinde gelişen AB bütünleşme olgusuna ve ABD destekli bölgesel işbirliği, güvenlik rejimlere ve örgütlere işaret ederken; yeni bölgeselcilik neoliberal küreselleşme sürecinin doğurduğu kutuplaştırıcı etki ve liberal uluslararası düzenin hegemonik etkisini yitirmeye başladığı bir bağlamda beliren bölgesel siyasi çabalara işaret etmektedir. Örneğin, ABD önderliğindeki liberal uluslararası düzenin bazı savunucuları, AB veya NATO ile ilişkilendirilmediği sürece bölgeselcilğe şüphe ile yaklaşır. Bu görüşe göre, liberal uluslararası düzenin kapsamı dışındaki bölgeselcilik girişimleri 1930'lardaki otarşik kapalı bloklar veya büyük güç siyasetin (jeopolitik nüfuz ve yaşam alanların) yeniden kurulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Diğer bir deyişle, burada "yeni" bölgeselcilik esasen korumacılığın veya neo-merkantilizmin yeniden canlanmasını temsil etmektedir. Oysa yeni bölgeselcilik (en azından Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı çerçevesinde kavramsallaştırıldığı biçimde) küresel ve toplumsal eşitsizliğin vurgulanması

çabası olarak değil, onları azaltmanın bir yolu olarak öne çıkmaktadır (bkz. Amin, 1998). Yeni bölgeselcilik girişimlerin itici gücü sadece korumacı dürtüler değildir. Daha ziyade ölkeler, küresel piyasa güçleriyle daha “eşit” bir ilişkiye girebilmek için, yani eşitsiz rekabetten kendilerini koruma kapasitelerini baltalayan Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu gibi küresel finansal örgütlerle ilişkilerini yeniden müzakere edebilmek için, bölgesel bloklar oluşturma yoluna gidebilirler. Bu çerçevede, yeni bölgeselcilik: hem “devletlerin küresel piyasa güçleriyle daha etkin şekilde ilişkiye girmelerini sağlayan küreselleşmenin yapı taşları” olarak görülen ticari blokları, hem de “daha geniş kapsamlı rekabet baskılarına karşı ekonomik ya da sosyal çıkarları korumak için ortaya çıkarılmış savunmaya dönük” (Heywood, 2019: 680) yapıları kapsamaktadır.⁹

4. Neoliberal Küreselleşmeye Bir Tepki: Siyasal Olanın Geri Dönüşü Olarak Yeni Bölgeselcilik

Bölgeselcilik söz konusu olduğunda, küresel dönüşümdeki bölgesel faktörler ve boyut üzerine odaklanılmalıdır. Bu süreç daha önceki dönüşümlere ve dünya düzenlerine dayandığından, yaklaşım tarihsel olmalıdır. Ayrıca, yaklaşımımız, içsel ve dışsal faktörleri, örneğin (küreselleşmeden kaynaklanan) dış zorluklar ve (bölge içinden gelen) iç tepkiler arasındaki diyalektik ilişkiyi bir arada düşünmek zorundadır (Hettne, 2003: 22). Acharya’nın ifadesiyle “bölgeselcilik ve bölgesel kurumlar, küreselleşmenin egemenlik değiştirici etkileri tarafından giderek daha fazla zorlanmaktadır ve koşullandırılmaktadır” (Acharya, 2002: 20), Küreselcilik (*globalism*) veya “küresel uyum” (*global adjustment*), mevcut hegemonik kalkınma paradigmasını ifade eder. Bu paradigmanın ideolojik çekirdeği “ulusal” ekonomilere giderek nüfuz eden ve hâkim olan bir dünya pazarının büyümesini esas alır (Hettne, 2003: 30). Bu çerçevede, iyi yönetim genellikle daha az hükümet olarak tanımlanır. Dolayısıyla, küreselciliğin mevcut ideolojisi, küreselleşmenin belirli bir biçimi olan neoliberal ekonomik küreselleşmeye işaret etmektedir (Hettne, 2003: 30).

Yeni Bölgeselcilik yaklaşımın temel varsayımlardan biri, yeni bölgeselciliğin küreselleşmenin çelişkili bir parçası da olsa, bunun ayrılmaz bir parçası olduğudur (Falk, 2003: 64). Bu, küreselleşmenin teorik olarak nasıl kavranacağı konusunu gündeme getirir. Hettne, ekonomik küreselleşmenin egemen olduğu mevcut dünya düzeni bağlamında yeni bölgeselciliğin ortaya çıkışını anlamak için Karl Polanyi’nin ekonomik tarih teorisinden yararlanır

⁹ Literatürde, Doğu Asya’nın siyasi ve ekonomik ilişkilerinin geçirdiği evrimi gösteren Güneydoğu Asya Devletleri Örgütü (ASEAN) “yeni bölgeselcilik” girişimlerinin bir örneği olarak da tartışılmaktadır. Bkz. (Beeson 2014).

(Polanyi, 2007). Polanyi'nin yaklaşımına göre, pazarın genişlemesi ve derinleşmesi ekonomik alanı toplumsal çıkarlara ve müzakerelere tabi olmaktan çıkarmakta; böylece toplumsal sorumluluklar ve müdahaleden özerk ve yalıtılmış (*disembedded*) bir ekonomik alan yaratılmış olmaktadır. Polanyi'nin temel agümanı, toprağın, sermayenin ve emeğin metalaştığı; yani piyasa ilkesinin tamamen hâkim olduğu toplumların, kapitalizmi tanımlayan yeni bir olgu olduğudur. Geleneksel pazarlarda bulunan karşılıklılık ve yeniden dağıtım/bölüşüm gibi ekonomik bütünleşme mekanizmaları, piyasa mübadelesinin büyümesiyle ya zayıfladı ya da yok oldu (Hettne, 2009: 32). Ancak ekonominin toplumdaki kopuşu, toplumsal açıdan yıkıcı sonuçlara sahip olduğu için, “toplumun korunmasına” yönelik, veya ekonominin tekrar toplumsal ilişkiler içine yerleşmesini amaçlayan siyasi bir müdahale girişimini tetiklemektedir (Hettne, 2009: 32). Diğer bir deyişle, piyasa ilkesinin, insan faaliyetinin tüm alanlarına nüfuz ederek sosyal yapıları aşındırması; insanlara gerekli sosyal korumayı sağlamak için, yeniden dağıtımın tekrar icat edilmesi ihtiyacına yol açmaktadır (Hettne, 2009: 32). Piyasa mübadelesinin genişlemesi birinciyi, toplumsal tepki ise ikinci hareketi oluşturur. Bunlar birlikte bir “çifte hareket” oluştururlar; ‘bir yandan piyasa ekonomisinin işleyişi karşısındaki engelleri ortadan kaldırma girişimlerini, diğer yandan da piyasa ekonomisinin insanlar, doğa ve endüstriyel faaliyet bakımından yol açtığı sonuçlara direnme girişimlerini içerir’ (Buğra, 2009: 238-239). Öte yandan, Sandra Halperin’in dikkat çektiği gibi piyasaya karşı toplum ikiliği sorunlu bir kavrayışa işaret eder; zira “toplum” Polanyi'nin varsaydığı gibi, “bir bütün olarak” piyasanın yıkıcı sonuçlarına karşı harekete geçmez. Polanyi, ekonominin toplumdaki kopuşunu doğuran sınıfsal çıkarları ve siyaseti büyük ölçüde görmezden gelir. Oysa, söz konusu toplumsal tepki; “bir bütün olarak toplum” tarafında piyasa genişlemesi ve koruyucu bir karşı hamle değil, ekonomik kazanç fırsatlarını tekeline almak ve yeni sınıfların yükselişini [demokratikleşme sürecini] önlemek için küresel genişleme peşinde koşan egemen sınıfların bir ‘çifte hareketi’ne” işaret eder (Halperin, 2018: 911). Bu dinamik, özellikle neoliberal küreselleşmenin temel paradoksunu ve içinden beliren, yeni bölgeselleşme süreci başta olmak üzere, siyasi tepkileri anlamak için önemlidir.

Neoliberalizm, “daha az devlet, daha çok özel teşebbüs” sloganında özetlendiği gibi, aşırı birikim krizine çare olarak devletin ekonomik alanından çekilmesini savunsa da, aslında serbest piyasa ile ilgili ilkelerini hayata geçirebilmesi için (yani Polanyi'nin bahsettiği ekonomik alanı toplumsal nüfuzdan tecrit edebilmesi için) devletin gücünü sermayenin lehine kullanılmasını gerektirmekteydi (Kiely, 2018). Dolayısıyla neoliberalizm piyasa köktencilğine indirgenebilen sadece bir ekonomik doktrin değildir; aynı zamanda toplumun yapılarını ve süreçlerini sermayenin lehine şekillendiren siyasi bir doktrindir (Lane, 2015: 4). Bu nedenle neoliberal küreselleşmenin

sermayenin serbest akışını sağlamak için devlet egemenliği dönüştürdüğü vurgusu doğru olmakla birlikte, bunun mutlaka devletin gücünü aşındırđıđı veya azalttığı biçiminde anlaşılmamalıdır. Daha ziyade devletin rolünde bir dönüşüm söz konusudur. Hettne'nin ifadesiyle, "küreselleşme ideolojisini uygulayarak, devlet aslında kendi toplumun koruyucusu yerine dış ekonomik güçlerin disiplini edici sözcüsü oldu" (Hettne, 2010: 43). Bu çerçevede, neoliberalizm bir ekonomik doktrinden ziyade, kapitalizmi demokratik siyasetin müdahalelerinden korumak için geliştirilen siyasi bir birikim bir stratejisi olarak anlaşılmaktadır.¹⁰ öte yandan, neoliberalizm tarafından teşvik edilen küreselleşme, küreselleşmenin temel özellikleri olarak genellikle sadece zaman-mekn sıkışması, karşılıklı bağımlılığın artması ve küresel bütünleşme süreçlerini ne çıkartarak, bu süreçlerin altında yatan siyasi ve ekonomik içeriğinin örtülmesine neden olmaktadır. Oysa "küreselleşme, dinamikleri Batı'nın hegemonik devletlerinde bulunan belirli bir tür kapitalizmi destekleyen...neoliberal bir bakış açısına dayanan siyasi ve ekonomik çıkarlar tarafından yönlendirilir" (Lane, 2015: 4). Bu şekilde kavranan neoliberal küreselleşmenin bölgeselcilik açısından önemli içerimleri bulunmaktadır.

Neoliberal yeniden yapılandırmanın dayattığı uygulamalar sonucunda; üretim, daha düşük işçilik maliyetleri ve/veya daha düşük birincil kaynak maliyetlerinden yararlanmanın mümkün olduğu dünyanın bazı özel bölgelerine geçme eğilimindedir. Bu olgu, ekonomik olarak bütünleşmiş bölgelerin oluşturulmasıyla karakterize edilen küreselleşme içinde bölgeselleşme paradoksuna yol açmaktadır (Talani, 2016: 211). Küresel piyasalar daha önemli hale gelirken, ulus-devletin piyasa güçlerini yönetme bakımından yetersiz kaldığı bir bağlamda, bölgeselcilik, piyasa güçleriyle başa çıkmayı sağlayacak siyasi yönetişim için etkin bir ortak payda sunmaktadır (Balaam ve Dillman, 2015: 401). Bu açıdan, bölgeselcilik, "küreselleşmenin etkilerini yönetmeye çalışmak için devletlerin kullanabileceği birkaç araçtan biri olarak da görülebilir. Eğer tek tek devletler artık kontrolsüz sermaye hareketleri karşısında düzenleme kapasitesine sahip değilse, bölgeselcilik küresel piyasa güçleri üzerinde bir miktar kontrolü yeniden kazanmanın ve küreselleşmenin daha olumsuz sosyal sonuçlarına karşı koymanın bir yolu olarak görülebilir" (Best ve Christiansen, 2016: 404).

Bölgeselciliğin günümüzde aldığı biçimlerin bazıları, "siyasal olanın geri dönüşü" olarak adlandırılan böyle bir yanıt olarak görülebilir (Hettne, 2003: 22-23). Polanyi'ye dayanarak Hettne, pazar genişlemesinin doğurduğu gerilimler karşısında toplumu korumaya yönelik girişilen siyasi müdahalelerin, toplumsal değişimin arkasında duran temel itici güç olduğunu savunmaktadır. Bu

10 Neoliberal küreselleşme ile demokratikleşme sürecinde yaşanan gerileme arasındaki ilişki ile ilgili güncel bir çalışma için bkz. (Slobodian, 2023).

perspektiften bakıldığında, yeni bölgeselcilik “siyasal olanın geri dönüşünü” temsil eder. Bu anlamda, yeni bölgeselcilik temel değerler arasında kabul edilen kalkınma, güvenlik, barış ve ekolojik sürdürülebilirliğin lehine müdahaleleri ifade eder (Söderbaum, 2003: 13). Hettne, devletin temel işlevlerini (güvenlik ve vatandaşlarının refahını sağlamak) yerine getirme kapasitesine işaret eden devletlilik arayışını (*pursuit of stateness*) yeni bölgeselleşmenin önemli bir özelliği olarak tanımlar (Hettne, 1993: 221). Bu nedenle bölgeselcilik hem küreselleşmenin bir parçası hem de küreselleşmenin yıkıcı toplumsal etkilerini kontrol altına almayı veya yönetmeyi amaçlayan siyasi bir tepki olarak düşünülebilir. Bu çerçevede, bölgeselleşme bir bölgenin pasif bir “özne”den kendi çıkarları ifade edebilen aktif bir “aktör”e dönüşüm sürecini gösterir.

Sonuç

Bölgelerin tanımlanma şekli, herhangi bir bölgesel organın üyeliğini, bu tür kuruluşların amaçlarını ve politika uygulama kapasitelerini belirler. Bu açıdan bölgesel bir organın üyesi olmak, özellikle ulusal güvenlik ve refah söz konusu olduğunda potansiyel olarak önemlidir (Beeson ve Murray, 2020: 3). Uluslararası İlişkilerde bölgeselciliği ve bölgeselleşmeyi incelemenin odağı yapan yaklaşımlar arasında Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı öne çıkmıştır. Yeni Bölgeselcilik yaklaşımı, AB örneğindeki bölgesel bütünleşme konusuna odaklanan ana akım yaklaşımlardan ayıran özellikle iki önermesi öne çıkmaktadır.

Birincisi, Yeni Bölgeselcilik; çıkarların, düşüncelerin ve kimliklerin verili olarak alınmaması gerektiği ile ilgili İnşacılığın önermesinden hareketle, bölgelerin ve bölgesel düzenlerin sosyal olarak inşa edildiği tezini öne sürmektedir. Bu şekilde bölgeselciliğin dar anlamda coğrafi birimlerle veya bölgesel örgütlerle eşitlenmesi fikrine itiraz etmektedir. Bu açıdan bölgeler coğrafi terimlerle sıklıkla tanımlansa da, siyasi inşalardır ve coğrafya tarafından sabitlenmez. En doğal ve değiştirilemez görünen bölgeler bile, siyasi inşanın veya projelerin ürünüdürler ve yeniden yapılanma girişimlerine tabidir (Hemmer ve Katzenstein, 2002: 575). Bu doğrultuda Yeni Bölgeselcilik, bölgesel düzenlerin kapalı ticari bloklar veya büyük güçlerin nüfuz alanları olarak değil, bir ülkeler grubunun daha eşit ve iyi işleyen çok-taraflı bir dünya düzeninin inşası için giriştiği siyasi projeler olarak anlaşılmasını önermektedir. Öte yandan, çok-taraflılık uluslararası işbirliğinin çok iddialı bir biçimi olduğu için, paylaşılan ortak çıkarlar yanında, güçlü bir kolektif kimlik duygusu gerektirir. Başarılı olabilmek için bölgelerin sadece ekonomik bir temele sahip olmaları yetmez, aynı zamanda kültürel kimlik biçimleri ile siyasi ve sosyal bağlantılar da inşa etmeleri gerekmektedir. Bölgeselciliğin bazı kilit boyutları kültürel kimlik, ekonomik ve siyasi türdeşlik derecesi ve güvenlik düzenidir. Bu kapsamda

Özellikle bölgesel çatışmaları/uyuşmazlıkları bölge dışı müdahale olmadan zebilme yeteneği önemlidir.

İkinci olarak Yeni Bölgeselcilik yaklaşımın, yeni bölgeselcilik ve küreselleşme arasında kurduğu ilişki dikkat çekicidir. Buradaki temel fikir, bölgeselleşmenin ve küreselleşmenin küresel dönüşümün bir parçasını oluşturduğu ve asıl meselenin, uygulanabilir bir dünya düzeninin nasıl ortaya çıkabileceğinin anlaşılmasıdır. Neoliberalizmin yıkıcı toplumsal sonuçları, bölgesel kontrolü, kültürel çeşitliliği ve insan güvenliğini garanti altına almak için küreselleşme sürecini durdurmayı veya yeniden müzakere etmeyi amaçlayan siyasi glerinin bir hareketini yaratabilir. Bu anlamda “siyasal olanın geri dönüşü” olarak görülen bölgeselcilik, yönetişim ve özellikle küresel yönetişim biçimleriyle yakından ilgilidir. Bu çerçevede bölgeselciliğin önemini sürdürmesinin nedenlerinden biri bölgeselciliğin barış, istikrar ve refahı teşvik etmenin yanı sıra kolektif eylem sorunlarını zme potansiyeline sahip olmasıdır.

Kaynakça

- Acharya, Amitav (1992), “Regional Military-Security Cooperation in the Third World: A Conceptual and Comparative Study of the Association of Southeast Asian Nations”, *Journal of Peace Research*, 29 (1): 7-21.
- Acharya, Amitav (2002), “Regionalism and the Emerging World Order: Sovereignty, Autonomy, Identity”, Breslin, Shaun, W. C. Hughes, N. Phillips ve B. Rosamond (Der.), *New Regionalisms in the Global Political Economy: Theories and Cases* (New York: Routledge): 20-33.
- Acharya, Amitav (2007), “The Emerging Regional Architecture of World Politics”, *World Politics*, 59 (4): 629-652.
- Acharya, Amitav (2010), “Asia is not One”, *Journal of Asian Studies*, 69 (4): 1001-1013.
- Acharya, Amitav (2011), “Norm Subsidiarity and Regional Orders: Sovereignty, Regionalism, and Rule-Making in the Third World”, *International Studies Quarterly*, 55 (1): 95-123.
- Acharya, Amitav (2014), “Call for Proposals: Global IR and Regional Worlds, A New Agenda for International Studies”, *International Studies Quarterly*, 54 (4): 647–659.
- Acharya, Amitav (2017), “Towards a Global IR?”, McGlinchey, Stephen, Rosie Walters, Christian Scheinplug (Der.), *International Relations Theory* (Bristol, E-International Relations Publishing): 76-82.
- Acharya, Amitav (2018a), *The End of American World Order* (Cambridge: Polity Press).
- Acharya, Amitav (2018b), *Constructing Global Order: Agency and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Amin, Samir (1999), “Regionalization in Response to Polarizing Globalization”, Hettne, Bjrn, Andras Inotai ve Osvaldo Sunkel (Der.), *Globalism and the New Regionalism* (London: Palgrave Macmillan): 54-84.

- Adler, Emanuel ve Beverly Crawford (2002), "Constructing a Mediterranean Region: A Cultural Approach", *Conference Mediterranean Region – June,6-9* (Lisboa/Portugal).
- Balaam, David ve Bradford Dillman (2015), *Uluslararası Ekonomi Politika Giriş* (Ankara: Adres Yayınları) (Çev. Nasuh Uslu).
- Beeson, Mark (2006), "American Hegemony and Regionalism: The Rise of East Asia and the End of the Asia-Pacific", *Geopolitics*, 11 (4): 541-560.
- Beeson, Mark, (2014), *Regionalism and globalization in East Asia: politics, security and economic development* (London: Palgrave Macmillan).
- Beeson, Mark ve Philomena Murray (2020), "Testing Times for Regionalism: Coping with Great Power Rivalry in the Asia-Pacific", *Asian Studies Review*, 44 (1): 1-9.
- Best, Edward ve Thomas Christiansen (2016), "Regionalism in International Affairs", Baylis, John, Steve Smith ve Patricia Owens (Der.), *The Globalisation of World Politics* (Oxford: Oxford University Press): 1-22.
- Börzel, Tanja A. (2016), "Theorizing Regionalism: Cooperation, Integration, and Governance", Börzel, Tanja A. ve Thomas Risse (Der.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism* (Oxford: Oxford University Press): 41-63.
- Börzel, Tanja A. ve Thomas Risse (2016), "Introduction: Framework of the Handbook and Conceptual Clarifications", Börzel, Tanja A. ve Thomas Risse (Der.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism* (Oxford: Oxford University Press): 3-15.
- Buğra, Ayşe (2009), "Polanyi'nin Çifte Hareket Kavramı ve Günümüz Piyasa Toplumunda Siyaset", Buğra, Ayşe ve Kaan Ağartan (Der.), *21 Yüzyılda Karl Polanyi'yi Okumak: Bir Siyasi Proje Olarak Piyasa Ekonomisi* (İstanbul: İletişim): 237-260.
- Bull, Hedley (1977), *The Anarchical Society* (London: Macmillan).
- Chibber, Vivek (2016), *Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti* (İstanbul: İletişim) (Çev. Afife Yasemin Yılmaz).
- Churchill, Winston (1950), *The Hinge of Fate* (Boston: Houghton Mifflin).
- Dirlik, Arif (1992), "The Asia-Pacific Idea: Reality and Representation in the Invention of a Regional Structure", *Journal of World History*, 3 (1): 55-79.
- Falk, Richard (2003), "Regionalism and World Order: The Changing Global Setting", Söderbaum, Fredrik ve Timothy M. Shaw (Der.), *Theories of New Regionalism: a Palgrave Reader* (New York: Palgrave Macmillan): 63-80.
- Fawcett, Louise (2004), "Exploring Regional Domains: A Comparative History of Regionalism", *International Affairs*, 80 (3): 429-446.
- Fawcett, Louise (2005), "The Origins and Development of Regional Ideas in the Americas", Fawcett, Louise ve Monica Serrano (Der.), *Regionalism and Governance in the Americas* (New York: Palgrave Macmillan): 27-51.
- Fawcett, Louise (2017), "Regions and Regionalism", Beeson, Mark ve Nick Bisley (Der.), *Issues in 21st Century World Politics* (New York: Palgrave Macmillan): 97-112.
- Fearon, James ve David Laitin (2000), "Violence and the Social Construction of Ethnic Identity", *International Organization*, 54 (4): 845-877.
- FNB (2023), http://foodnotbombs.net/new_site/index.php (10.05.2023).
- Haas, Ernst (1958), "The Challenge of Regionalism", *International Organization*, Vol. 12, No. 4, 1958, s. 440-458.

- Halperin, Sandra (2018), "Polanyi's Two Transformations Revisited: A 'Bottom Up' Perspective", *Globalizations*, 15 (7): 911-923.
- Hemmer, Christopher ve Peter J. Katzenstein (2002), "Why is there No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism", *International Organization*, 56 (3): 575-607.
- Hettne, Bjrn (1993), "Neo-Mercantilism: The Pursuit of Regionness", *Cooperation and Conflict*, 28 (3): 211-232.
- Hettne, Bjrn (1998), "Globalism, Regionalism and the New Third World", Poku, Nana ve Lloyd Pettiford (Der.), *Redefining the Third World* (New York: Macmillan Press): 69-87.
- Hettne, Bjrn (1999a), "The New Regionalism: A Prologue", Hettne, Bjrn, Andras Inotai ve Osvaldo Sunkel (Der.), *Globalism and the New Regionalism* (London: Palgrave Macmillan): xv-xxi.
- Hettne, Bjrn (1999b), "Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation", Hettne, Bjrn, Andras Inotai ve Osvaldo Sunkel (Der.), *Globalism and the New Regionalism* (London: Palgrave Macmillan): 1-24.
- Hettne, Bjrn (2003), "The New Regionalism Revisited", Söderbaum, Fredrik ve Timothy M. Shaw (Der.), *Theories of New Regionalism: a Palgrave Reader* (New York: Palgrave Macmillan): 22-42.
- Hettne, Bjrn (2005), "Beyond the 'New' Regionalism", *New Political Economy*, 10 (4): 543-571.
- Hettne, Bjrn (2008), "Teori ve Pratikte Gvenliğin Blgeselleşmesi", (ev. Evren elik Wiltse), *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18): 87-106.
- Hettne, Bjrn (2009), *Thinking About Development* (New York: Zed Books).
- Hettne, Bjrn (2010), "Development and Security: Origins and Future", *Security Dialogue*, 41 (1): 31-52.
- Hettne, Bjrn ve Fredrik Söderbaum (1998), "The New Regionalism Approach", *Politeia*, 17 (3): 1-18.
- Hettne, Bjrn ve Fredrik Söderbaum (2000), "Theorising the Rise of Regionness", *New Political Economy*, 5 (3): 457-472.
- Heywood, Andrew, (2019), *Küresel Siyaset*, Nasuh Uslu ve Haluk zdemir ev. (Ankara: Felix Kitap).
- Hurrell, Andrew (1995a), "Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics", *Review of International Studies*, 21 (4): 331-358.
- Hurrell, Andrew (1995b), "Regionalism in Theoretical Perspective", Fawcett, Louise ve Andrew Hurrell (Der.), *Regionalism in World Politics* (New York: Oxford University Press): 37-73.
- Katzenstein, Peter J. (2005), *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium* (Ithaca: Cornell University Press).
- Kiely, Ray (2018), *The Neoliberal Paradox* (Northampton/MA: Edward Elgar).
- Lane, David (2015), "Eurasian Integration as a Response to Neoliberal Globalization", Lane, David ve Vsevolod Samokhvalov (Der.), *The Eurasian Project and Europe: Regional Discontinuities and Geopolitics* (New York: Palgrave Macmillan): 3-22.
- Nye, Joseph S. (1968) (Der.), *International Regionalism: Readings* (Boston: Little Brown and Company).
- Nye, Joseph S. (1971), *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organizations*, (Boston: Little Brown and Company).
- Panikkar, K. M., V.T. Krishnamachari, K. Santhanam, I.H. Baqai, G.A. Johnson ve Manuel S. Canyes (1948), *Regionalism and Security* (New Delhi: Indian Council of World Affairs).

- Pasha, Mustapha Kamal (2013), "The 'Bandung Impulse' and International Relations", Seth, Sanjay (Der.), *Postcolonial Theory and International Relations: A Critical Introduction* (New York: Routledge): 144-165.
- Polanyi, Karl (2007), *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri* (İstanbul: İletişim), (Çev. Ayşe Buğra).
- SADC (2023), <https://www.sadc.int/> (10.05.2023).
- Selleslaghs, Joren ve Luk Van Langenhove (2020), "The Rise of Regions: Introduction to Regional Integration & Organisations", Hosli, Madeleine O. ve Joren Selleslaghs (Der.), *The Changing Global Order: Challenges and Prospects* (Cham: Springer): 147-162.
- Slobodian, Quinn, (2023) *Crack-Up Capitalism: Market Radicals and the Dream of a World Without Democracy* (New York: Metropolitan Books).
- Söderbaum, Fredrik (2003), "Introduction: Theories of New Regionalism", Söderbaum, Fredrik ve Timothy M. Shaw (Der.), *Theories of New Regionalism: a Palgrave Reader* (New York: Palgrave Macmillan): 1-21.
- Söderbaum, Fredrik (2004), *The Political Economy of Regionalism: The Case of Southern Africa* (New York: Palgrave Macmillan).
- Söderbaum, Fredrik (2016), "Early, Old, New, and Comparative Regionalism: The History and Scholarly Development of the Field", Börzel, Tanja A. ve Thomas Risse (Der.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism* (Oxford: Oxford University Press): 16-40.
- Talani, Leila Simona (2016), "The Migration Crisis Before and After the Arab Spring: A Transnationalist Perspective", Cafruny, A., Gonzalo Pozo Martin ve Leila Simona Talani, (Der.), *The Palgrave Handbook of Critical International Political Economy* (London: Palgrave Macmillan): 209-238.
- Weber, Heloise ve Poppy Winanti (2016), "The 'Bandung Spirit' and Solidarist Internationalism", *Australian Journal of International Affairs*, 70 (4): 391-406.